

## บทที่ ๕

### สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทยจังหวัดยะลา มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ ๑. เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน ๒. เพื่อทราบถึงปัญหาเยาวชน ตลอดจนหาแนวทางแก้ไขอย่างถูกต้อง โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเยาวชนอายุ ๑๒-๒๕ ปี ในจังหวัดยะลา จำนวน ๔๐๐ คน โดยการใช้แบบสอบถามและใช้สถิติเชิงพรรณนาในการอธิบายข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการสรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลและข้อเสนอแนะดังนี้

#### ๕.๑ สรุปผลการศึกษา

##### ๕.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคล

จากการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง รองลงมา เป็นเพศชาย ส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุเฉลี่ย ๑๕.๑๖ ปี กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ศึกษาอยู่กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็น ๔๔.๐๖ รองลงมา คือ ระดับประถมศึกษา คิดเป็น ๒๒.๓๖ และนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ รองลงมานับถือศาสนาพุทธ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ บิดามารดาอาศัยอยู่ด้วยกัน คิดเป็น ๗๘.๕๗ รองลงมาบิดามารดาแยกกันอยู่ คิดเป็น ๗.๑๗ กลุ่มตัวอย่าง เวลาส่วนใหญ่ใน ๑ เดือนพักอาศัยอยู่กับบิดาและมารดา และพักอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล

##### ๕.๑.๒ ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทย

**ด้านพลังตัวตน** พบว่า ชับเคลื่อนพลังตัวตนของกลุ่มตัวอย่างเชื่อว่าการได้ช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสิ่งที่มีความหมายมาก และการพูดความจริงเสมอถึงแม้ว่าบางครั้งมันจะทำได้ยาก ในขณะเดียวกัน เด็กและเยาวชนมีความรู้สึกพึงพอใจอยู่ของตัวเอง รู้สึกว่าตัวเองมีค่าและมีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน มีการวางแผนก่อนลงมือทำอะไรอย่างสม่ำเสมอ ถ้าที่จะปฏิเสธพฤติกรรมเสี่ยง มีความรับผิดชอบ เรียนรู้ที่จะเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

**ด้านพลังครอบครัว** พบว่า เด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดยะลาส่วนใหญ่เชื่อว่าผู้ปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตาม และมีความรู้ปลอดภัยและอบอุ่นมีความสุขเมื่ออยู่ในครอบครัวตัวเอง ได้รับความรัก ความอบอุ่นการดูแลเอาใจใส่และสนับสนุนในทางที่ดีจากครอบครัว ส่วนใหญ่ยอมรับว่าตัวเองสามารถปรึกษาหารือและขอคำแนะนำจากผู้ปกครองได้อย่างสบายใจไม่ว่าเรื่อง เล็กหรือเรื่องใหญ่

**ด้านพลังปัญญา** พบว่า เด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดยะลาส่วนใหญ่เชื่อว่า การสร้าง ปัญญา หรือพลังสร้างปัญญา เด็กและเยาวชนในจังหวัดยะลา ส่วนใหญ่อยากเรียนให้ได้ดี ไม่เอาเปรียบและ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น และมีความรู้สึกปลอดภัยเมื่ออยู่ในสถานศึกษา มีครูที่สนับสนุนให้ทำในสิ่งที่ชอบ หรืออยากทำ และอยู่ในสถานศึกษาที่เอาใจใส่ สนับสนุน และช่วยเหลือผู้เรียนได้ดี ในขณะเดียวกัน เด็กและเยาวชนจะมีความรู้สึกรักและผูกพันกับสถานศึกษา

**ด้านพลังเพื่อนและกิจกรรม** พบว่า เด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดยะลาส่วนใหญ่เชื่อว่าสามารถร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือประกอบพิธีกรรมเป็นประจำ มีเพื่อนที่เป็นแบบอย่างที่ดี และชักนำให้ทำดี ได้เล่นกีฬาหรือออกกำลังกายเป็นประจำ สามารถทำกิจกรรมสร้างสรรค์ตามความพอใจ ในขณะที่เดียวกันก็มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับสื่อที่สร้างสรรค์กับเพื่อน

**ด้านพลังชุมชน** พบว่า เด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดยะลาส่วนใหญ่เชื่อว่า มีผู้ใหญ่อื่นนอกเหนือจากผู้ปกครองที่เป็นแบบอย่างที่ดีงามให้ทำตาม และรู้สึกอบอุ่นมีความสุข และภูมิใจในวิถีชีวิตเมื่ออยู่ในชุมชน มีญาติผู้ใหญ่ นอกเหนือจากผู้ปกครองที่สามารถปรึกษาหารือและขอความช่วยเหลือได้อย่างสบายใจ

## ๕.๒ อภิปรายผล

จากผลการศึกษา เรื่องกระบวนการต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทยจังหวัดยะลา ผู้ศึกษาได้นำบางประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจ มาอภิปรายผลดังนี้

๑) **ด้านปัจจัยส่วนบุคคล** จากการศึกษาพบว่า เด็กและเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมีอายุเฉลี่ย ๑๕ ปี กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นับถือศาสนาอิสลาม พักอาศัยอยู่กับบิดามารดา นอกเขตเมืองหรือนอกเขตเทศบาล

๒) **ด้านพลังตัวตน** จากการศึกษา พบว่า เด็กและเยาวชน รู้สึกว่าการได้ช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสิ่งที่มีความหมายมาก และขณะเดียวกันการพูดความจริงเสมอถึงแม้ว่าบางครั้งจะทำได้ยากเป็นสิ่งที่ดี มีความพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ของตัวเอง การรู้สึกว่าตัวเองมีค่า มีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน และข้อที่อ่อนที่สุด เด็กและเยาวชนสามารถควบคุมสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นายแพทย์สุรียเดว ทรีปาตี (๒๕๕๔:๑๓) กล่าวว่า คนเรามีต้นทุนชีวิต ติดตัวมาตั้งแต่แรกเกิดทุกคน แต่เป็นต้นทุนพื้นฐาน ที่ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ส่วนที่เหลือมาจากการหล่อหลอมของครอบครัว และสถาบันการศึกษาพลังตัวตนจึงไม่ได้เกิดขึ้นเอง ตั้งแต่แรกเกิดทั้งหมด โดยเฉพาะในชีวิตวัยรุ่น พลังตัวตนถือเป็นแกนสำคัญที่มีความหมายมาก โดยเฉพาะความรู้สึกถึงคุณค่าในตัวเอง ข้อนี้เป็นเหมือนฟางเส้นสุดท้าย ในกรณีที่พลังอื่นๆอ่อน ถ้าเด็กยังรู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่าก็พอดำเนินชีวิตต่อไปได้ จากการสำรวจพลังตัวตนเด็กและเยาวชนจังหวัดยะลา พบว่า ข้อที่อ่อนที่สุด คือเด็กและเยาวชนสามารถควบคุมสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ ซึ่งเรื่องนี้น่าจะสะท้อนถึง จิตสำนึกในการตัดสินใจในวัยเด็กที่ไม่สามารถตัดสินใจได้เหมือนผู้ใหญ่ การมีวิญญูณคุณวุฒิน้อยหรือการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดา หรือบิดามารดาตัดสินใจให้บุตรในทุกๆเรื่อง เป็นสาเหตุหนึ่งที่เด็กและเยาวชนขาดความมั่นใจในตนเอง ไม่กล้าที่จะตัดสินใจ

๒) **ด้านพลังครอบครัว** จากการศึกษา พบว่า เด็กและเยาวชนไทยจังหวัดยะลา มีผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีให้ปฏิบัติตาม และรู้สึกปลอดภัย อบอุ่นและมีความสุขเมื่ออยู่ในครอบครัวตัวเอง การได้รับความรัก ความอบอุ่น เอาใจใส่และการสนับสนุนในทางที่ดีจากครอบครัว และข้อที่อ่อนที่สุดคือ เด็กสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สื่อประเภทอื่นๆ ภายในครอบครัวเป็นประจำ ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ นายแพทย์สุรียเดว ทรีปาตี (๒๕๕๔:๑๓) กล่าวว่า พลังครอบครัวเป็นพลังที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด โดยเฉพาะในช่วงแรกเกิด-๓ ขวบ เพราะเด็กต้องมีชีวิตที่ขึ้นอยู่กับครอบครัว เป็นช่วงของการหล่อหลอม เด็กยิ่งเล็กเท่าไร พลังครอบครัวก็มีความหมาย

มากขึ้นเท่านั้น ตัวชีวิตที่มีความหมายของพลังครอบครัวคือ สัมพันธภาพที่ดีภายใต้ความรักและความอบอุ่น เพราะเราพบว่าถ้าเด็กมีความหาความรักจากครอบครัวไม่พบ เขาก็อาจจะไปหาจากข้างนอก ซึ่งอาจได้ความรักปลอมๆ ที่เป็นอันตราย จากการสำรวจพลังครอบครัวเด็กแลเยาวชนจังหวัดยะลา พบว่า ข้อที่อ่อนที่สุด คือ เด็กสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสื่อ เช่น วิทยุ ทีวี สื่อประเภทอื่นๆ ภายในครอบครัวเป็นประจำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พรเพ็ญ สุวรรณเดชา (2539:20) กล่าวว่า ครอบครัวเป็นแหล่งให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม อยู่ในสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยมีพ่อแม่หรือผู้ปกครองเป็นผู้ให้ความรู้ เป็นผู้ชี้แจงเวลาพฤติกรรมให้เป็นไปตามบทบาทและบทบาทที่คาดหวังของสังคม โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ พ่อแม่หรือผู้ปกครองควรให้โอกาสให้มีการพูดคุยกับวัยรุ่นบ้างตามสมควร เด็กผู้ชายควรปรึกษาพ่อเด็กผู้หญิงควรปรึกษาแม่ นักจิตวิทยาให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และวัยรุ่นเมื่อครั้งยังเป็นเด็ก เพราะความสัมพันธ์ในระยะดังกล่าวมีผลสืบต่อมายังวัยรุ่น ในการคบเพื่อนเป็นอย่างมาก เช่นเด็กหญิงที่มีท่าทางที่ดีต่อพ่อก่อนก็น่าจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนชาย แต่ถ้ามีความรู้สึกลบต่อพ่อเธอก็อาจเกลียดผู้ชาย สัมพันธภาพกับเพื่อนชายอาจเสื่อมทรามลงไป ความรู้สึกของเธอต่อแม่ก็พิจารณาได้ในทำนองเดียวกัน นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ซึ่งได้รับการยอมรับความคิดเห็นของตนในขอบเขตที่เหมาะสม แนะนำให้คิดและตัดสินใจด้วยตนเองจากบิดามารดา ในส่วนของความเข้มงวดกวดขัน พบว่ามักถูกเข้มงวดในเรื่องการทำตามระเบียบวินัยมาก เนื่องจากผู้ปกครองเห็นว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการดูแลเอาใจใส่มากกว่าวัยอื่นๆ

**๓) ด้านพลังสร้างปัญญา** จากการศึกษา พบว่า เด็กและเยาวชนไทยจังหวัดยะลา มี เด็กและเยาวชนส่วนใหญ่อยากเรียนให้ได้ดี ไม่เอาเปรียบและรู้จักแบ่งปันผู้อื่น และมีความรู้สึกปลอดภัยเมื่อในสถาบันการศึกษา มีครูที่สนับสนุนให้ฉันทำกิจกรรมในสิ่งที่ชอบหรืออยากทำ และอยู่ในสถานศึกษาที่เอาใจใส่ สนับสนุน และช่วยเหลือผู้เรียนได้ดี และต้นทุนชีวิตด้านพลังปัญญาข้อที่อ่อนที่สุด คือ ฉันสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสื่อ เช่น วิทยุ ทีวี สื่อประเภทอื่นกับครูเป็นประจำ ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ นายแพทย์สุริยเดว ทรีปาตี (๒๕๕๔:๑๓) กล่าวว่า พลังสร้างปัญญา จะมีมีความหมายสำคัญมากในช่วงวัยเรียน เป็นที่สองของชีวิตต่อจากพ่อแม่และครอบครัว ซึ่งครูจะมีบทบาทสำคัญมาก บางทีอาจมากกว่าพ่อแม่ด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นในช่วงวัยเรียน พ่อแม่กับครูจึงเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อเด็กแบบตึกกันมา พลังปัญญานี้จะเป็นตัวช่วยหล่อหลอมหรือขับเคลื่อนในการสร้างจิตสำนึก ในการเรียนและความรับผิดชอบ ตัวชีวิตที่อ่อนแอที่สุดในด้านพลังสร้างปัญญา คือ ฉันสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสื่อ เช่น วิทยุ ทีวี สื่อประเภทอื่นกับครูเป็นประจำ จะเห็นได้ว่า การบริโภคสื่อมีอิทธิพลต่อผู้คนมากมาย แต่การเรียนการสอนในบ้านเรายังเน้นไปที่วิธีการใช้สื่อ มากกว่าคุณภาพของสื่อ หรือวิธีจัดการกับข้อมูลที่เผยแพร่ในสื่อ การคัดกรองตลอดจนการเฝ้าระวังสื่อที่ไม่ดี สื่อก็สามารถกลายร่างเป็นเครื่องมือ อันตรายสำหรับเด็กได้ทั้งนั้น และยังเป็นตัวการดึงเด็กให้ห่างไกลจากครอบครัว

**๔) ด้านพลังเพื่อนและกิจกรรม** จากการศึกษา เด็กและเยาวชนไทยจังหวัดยะลา พบว่า ฉันร่วมกิจกรรมทางศาสนา หรือประกอบพิธีกรรมเป็นประจำ และฉันมีเพื่อนที่เป็นแบบอย่างที่ดีและชักนำให้ฉันทำดี ฉันได้เล่นกีฬาหรือออกกำลังกายเป็นประจำ และพลังเพื่อนและกิจกรรม ข้อที่อ่อนที่สุดคือ ฉันมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับสื่อ ที่สร้างสรรค์กับเพื่อน ซึ่ง

สอดคล้องกับ การศึกษาของ นายแพทย์สุรียเดว ทรีปาตี (๒๕๕๔:๑๖) กล่าวว่า เพื่อและกิจกรรมมีความสำคัญกับวัยรุ่นอย่างมาก ถ้าวัยรุ่นมีเพื่อและกิจกรรมไปในทางที่ดี ก็จะมีผลต่อการสร้างเสริมต้นทุนชีวิตที่ดี แต่ถ้ามีเพื่อนในกลุ่มเสี่ยงชักนำกันไปทำกิจกรรมที่ไม่ดี ก็จะส่งผลให้เกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตตามมา

จากการสำรวจต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนไทยจังหวัดยะลา พบว่า ข้อที่อ่อนที่สุดคือ ฉันมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับสื่อสร้างกับเพื่อน ปัจจุบันเด็กไทยมีโอกาสทำกิจกรรมกับเพื่อนน้อยลง โดยเฉพาะในชุมชนเมืองจะมีการแข่งขันในเรื่องของการศึกษามากขึ้นเนื่องจากผู้ปกครองหรือบิดามารดาจะเน้นในเรื่องการเรียนพิเศษของบุตรหลาน เวลาการทำกิจกรรมหรือเล่นกับเพื่อนจะน้อยลง พอกลับจากโรงเรียนก็ต้องไปเรียนพิเศษ ขาดการคำสมาคมตอนเลิกเรียนอย่างสิ้นเชิง เด็กส่วนใหญ่จะพูดคุยกันทางอินเทอร์เน็ต เล่นเกมสนุกด้วยกัน ดังนั้น ผู้ปกครองควรสนับสนุนให้เด็กรู้จักใช้สื่ออย่างเหมาะสม และสร้างสรรค์ เพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้และทำประโยชน์ให้เด็กมากขึ้น

**๕ ) ด้านพลังชุมชน** จากการศึกษา เด็กและเยาวชนไทยจังหวัดยะลา ฉันมีผู้ใหญ่อื่นนอกเหนือจากผู้ปกครอง ที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้ทำตาม และมีความรู้สึกอบอุ่น มีความสุข และภูมิใจในวิถีชีวิตเมื่ออยู่ในชุมชนของฉัน ฉันมีญาติหรือผู้ใหญ่ นอกเหนือจากผู้ปกครองที่ฉันสามารถปรึกษาหารือ และขอความช่วยเหลือได้อย่างสบายใจ และพลังชุมชนข้อที่อ่อนที่สุด คือ ฉันร่วมทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในชุมชนเป็นประจำ

ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ นายแพทย์สุรียเดว ทรีปาตี (๒๕๕๔:๑๖) กล่าวว่า ปัจจุบันพลังชุมชนในบ้านเราค่อนข้างอ่อนแอ โดยเฉพาะเด็กในเมืองมีแนวโน้มจะอ่อนแอเรื่องพลังชุมชนอย่างเห็นได้ชัด พลังชุมชนเป็นตัวที่แย่ที่สุด คือ ข้อที่เกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญประโยชน์ สิ่งหนึ่งที่จะทำให้เราเห็นพลังชุมชนที่ชัดเจนขึ้น คือ เรื่องของจิตอาสา

ในปัจจุบันจะเห็นว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้มีการรณรงค์ให้วัยรุ่นได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การเล่นกีฬา การเล่นดนตรี การรณรงค์การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการมีพฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น เช่น พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ การเสพยาเสพติด การแต่งกาย และพฤติกรรมกาติติเกมส์

### ๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีประเด็นที่จะเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาวัยรุ่น ซึ่งได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ภาครัฐ ภาคเอกชน ควรมีบทบาทในด้านดังต่อไปนี้

๑. ครอบครัว ควรให้ความสนใจกับบุตรหลานในการพูดคุยได้ในทุกๆเรื่อง ไม่ว่าจะเรื่องเพศศึกษา เรื่องส่วนตัวของวัยรุ่น บิดามารดาควรที่จะให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องเพศให้บุตรหลานเข้าใจได้อย่างถูกต้อง และสถาบันครอบครัวก็มีส่วนสำคัญที่จะช่วยลดพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม เพราะจากการศึกษาพบว่า เพื่อน การเข้าถึงสถานเริงรมย์ แหล่งสื่อกระตุ้นอารมณ์ทางเพศ และสื่อต่างๆ ล้วนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมเพิ่มมาก

ขึ้น บิดามารดาหรือผู้ปกครองควรมีการเฝ้าระวังสอดส่องดูแลบุตรหลานของตนเอง การใส่ใจในเรื่อง การคบเพื่อน การปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมในเรื่องเพศให้เหมาะสม ภายใต้ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี งามของไทย และบิดามารดาควรสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีที่อบอุ่นในระหว่างบิดามารดาและบุตร ไม่ ควรเลี้ยงดูวัยรุ่นแบบปล่อยปละละเลย และจะต้องยอมรับในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นทั้ง ทางด้านร่างกายและอารมณ์ เพื่อจะช่วยลดพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม

๒. สถาบันการศึกษา ควรสอดส่องดูแลในการใช้สื่อของวัยรุ่น ที่ไม่ควรหมกมุ่นใน สื่อที่เน้นเรื่องเพศ การสนับสนุนให้วัยรุ่นรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ควรส่งเสริมและจัด กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ให้วัยรุ่นได้ใช้เวลาว่างร่วมกันอย่างมีคุณค่า บ้านและโรงเรียนควรมีกิจกรรม ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้านและโรงเรียน ในการอบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูวัยรุ่น ร่วมกัน

๔. หน่วยงานภาครัฐ ควรส่งเสริมนโยบายและการปฏิบัติ ในเรื่องการปลูกฝังทัศนคติ ในเรื่องเพศที่เหมาะสมกับขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทย การมีมาตรการที่ชัดเจนในการกำกับ ทิศทางของสื่อ และการควบคุมสื่อและการควบคุมหอพักรวมทั้งการส่งเสริมสถาบันครอบครัว สถานศึกษา ให้มีส่วนร่วมในการดูแลเยาวชนร่วมกัน ภายใต้ระบบประชาธิปไตยในชุมชน

#### ๕.๔ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษากับกลุ่มนักศึกษาแต่ละระดับการศึกษา เช่น ระดับมัธยมศึกษา ระดับ อาชีวศึกษา และระดับอุดมศึกษา ทั่วประเทศ เพื่อให้มีความหลากหลายของตัวแปร เพื่อวัดระดับ ต้นทุนชีวิตเด็กและเยาวชนในจังหวัด หาแนวทางป้องกันและแก้ไขได้อย่างถูกต้อง
2. ควรมีการศึกษาวิจัยแบบเชิงคุณภาพควบคู่ไปกับการวิจัยเชิงปริมาณ และการศึกษาวิจัย ความคิดเห็นของผู้ปกครองของเยาวชน

